

הקדמה קצרה לפרק חמישי מסכת ברכות - "אין עומדין להתפלל"

לעבוד את השם יתברך בתפילה בכל יום

לעבוד את השם יתברך שנאמר: "אַתְּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ תִירָא וְאֵתוּ תַעֲבֹד וּבְשִׁמּוֹ תִשְׁבַּע" [דברים ו, יג], ונכפלה מצוה זו כמה פעמים שנאמר: "וְעַבַדְתֶּם אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם" [שמות כג, כה], ובמקום אחר אומר: "וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם" [דברים יא, יג]. כתב הרמב"ם: אף על פי שמצוה זו היא מהמצוות הכוללות, כלומר: שכוללת את עשיית כל מצוות התורה, כי עבודת האל תכלול את כל המצוות, יש כאן מצוה פרטית, והוא שיצונו האל להתפלל אליו, כמו שנאמר בספרי: "וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם", איזו היא עבודה שבלב זו תפילה, ובמשנתו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמרו: מנין לעיקר תפילה בתוך המצוות! מכאן: "אַתְּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ תִירָא וְאֵתוּ תַעֲבֹד".

שרשי המצוה: פתח פתח לנו השם יתברך להשיג כל משאלותינו לטוב לנו, ולבקש ממנו ברוך הוא כל צרכינו, אשר בידו היכולת לספק כל חסרונינו, כי הוא יענה את השמים לכל אשר יקראוהו באמת, וציונו להתפלל ולבקש ממנו תמיד כל צרכינו וכל חפצת ליבנו.

מלבד השגת כל חפצי ליבנו, יש לנו זכות בזה להתעורר ברוחינו ולקבוע במחשבותינו כי הוא אדון הטוב ומטיב לנו, וכי עיניו פקוחות על כל דרכינו ובכל עת ובכל רגע ישמע צעקותינו אליו שנאמר: "הֲיֵה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל" [תהלים קכא, ד], והאמיננו במלכותו ויכולתו מבלי שום צד פקפוק וכי אין לפניו מונע ומעכב בכל אשר יחפוץ. [החינוך מצות תלג]

המתפלל צריך לכוין לקיים מצות תפילה להשיי

בעת שמתפלל לפניו יתברך על איזו שאלה מן השאלות, כגון מזונות, עושר ובנים וכיוצא בזה, לא יתפלל לסיבת עצמו שצריך לשאול אותה השאלה, אלא לקיים מצותו יתברך שנצטונו שנתפלל אליו בעת צרותינו, להורות שהוא אלוהינו ואנחנו עמו ועבדיו ואליו עינינו תלויות, כעיני עבדים אל יד אדוניהם, ואין לנו שום עזר אם לא ממנו יתברך, וישים כל בטחונו עליו. [הקדמת שער המצות ד"ה: גם העושה]

רמב"ם הלכות תפילה

- מצוות עשה להתפלל בכל יום שנאמר: "וְעַבַדְתֶּם אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם", מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפילה שנאמר: "וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם", אמרו חכמים איזו היא עבודה שבלב! זו תפילה. מנין התפילות ונוסח התפילה אינו מן התורה וכן אין לתפילה זמן קבוע מן התורה.
 - לפיכך נשים ועבדים חייבין בתפילה מכיון שהיא מצוות עשה שאין הזמן גרמא, אלא שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום ומגיד שבחו של הקב"ה ואחר כך מבקש צרכיו בבקשה ותחינה ואחר כך נותן שבח והודיה לה' על הטובה שהשפיע לו, כל אחד לפי כוחו.
 - מרבה בתחינה ובקשה כפי יכולתו ובכל עת שירצה, וכן מנין התפילות כל אחד כפי יכולתו, והכל יהיו מתפללים נוכח המקדש בכל מקום שיהיה, כך היה הדבר ממש ועד עזרא.
 - כיון שגלו ישראל בימי נבוכדנצר הרשע ונתערבו באומות ונתבלבלה שפתם שנאמר: "וּבְנֵיהֶם חָצִי מְדַבֵּר אֲשִׁדּוּרִית וְאֵינֶם מְפִירִים לְדַבֵּר יְהוּדִית וְכָל־שׂוֹן עִם וְעִם", (נחמיה יג, כד) וכשהיה אחד מתפלל תקצר לשונו לשאול חפציו או להגיד שבח הקב"ה בלשון הקודש.
- כיון שראה עזרא ובית דינו כך, עמדו ותקנו להם שמונה עשרה ברכות על הסדר: שלוש ראשונות שבח לה', ושלוש אחרונות הודיה, ואמצעיות שאלת כל צרכיו, כדי שיהיו ערוכות בפי הכל וילמדו אותן ותהיה תפילת כולם תפילה שלמה, ומפני זה תקנו כל הברכות מסודרות בפי כל ישראל כדי שיהא ענין כל ברכה ערוך בפי העילג.

- וכן תקנו שיהא מנין התפילות כמנין הקורבנות, שתי תפילות כנגד שני קורבנות התמיד, וכל יום שיש קרבן מוסף תקנו תפילה שלישית כנגד קורבן מוסף. תפילה שכנגד תמיד של הבוקר היא הנקראת תפילת השחר, ושל בין הערביים "מנחה" ושכנגד המוספין תפילת המוספין.
- וכן התקינו שיהא מתפלל תפילה אחת בלילה, שהרי אברי קרבן התמיד מתעכלין והולכין כל הלילה שנאמר: "הוא העלה על מזבחה על המזבח כל הלילה עד הבקר" (ויקרא ו, ב) כענין שנאמר: "עֲרַב וּבָקֵר וְצִהָרִים אֲשֶׁר־יִזְהוּ וְאֶהְיֶה וְיִשְׁמַע קוֹלִי" (תהילים נה, יח) ואינה חובה כשחרית ומנחה, ואף על פי כן נהגו כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם להתפלל ערבית וקיבלוה עליהם כתפילת חובה.
- נמצאו התפילות בכל יום שלוש: ערבית, שחרית ומנחה, בשבתות ובמועדים ובראשי חודשים ארבע: שלוש של כל יום ותפילת המוספין, וביום כיפור חמש: ארבע אלו ותפילת נעילה.
- אין פוחתין מתפילות אלו אבל מוסיפין עליהן, אם רצה אדם להתפלל כל היום כולו הרשות בידו, וכל התפילות שיוסיף כמו מקריב נדבות, לכן צריך שיחדש דבר בכל ברכה וברכה מן האמצעיות מעין הברכות, ואם חידש אפילו בברכה אחת דיו כדי להודיע שהיא נדבה ולא חובה, ושלוש ראשונות ואחרונות לעולם אין מוסיפין בהן ולא פוחתין מהן ואין משנין בהן דבר.

תפילה - המשכת השפע

התפילה היא מן הסדרים שסידרה החכמה העליונה, שהרי הנבראים מקבלים שפע ממנו יתברך, ולכן צריך שיתעוררו הם ויתקרבו אל הקב"ה ויבקשו פניו, וכפי התעוררותם אליו כך ימשך אליהם שפע, ואם לא יתעוררו לא ימשך להם. וכדי שלא יסתבך אדם בעניני העולם ויתרחק מן האור העליון ויתחשך יותר, הכין לו הבורא תיקון לזה, והוא התפילה, שהאדם יקדים ויעמוד לפניו יתברך, וממנו ישאל ויבקש כל צרכיו, ועליו ישליך את כל יהבו וכל מה שהוא צריך, וזה יהיה העיקר הראשון לכל השתדלותו, וגם אם ימשך אחרי כן בדרכי השתדלות גשמיים ממש, לא יקרה שיסתבך וישתקע בגופניות וחומריות, מכיון שכבר הקדים ותלה הכל בו יתברך, ולא תהיה ירידתו ירידה רבה. [רמח"ל]

עבודת התפילה

- תפילה ללא כוונת הלב, הרי היא כגוף בלא נשמה.
- צריך לפנות מחשבתו מן הבלי הזמן לפני התפילה, שתהיה מחשבתו זכה ונקיה, וזה יגרום שדיבורו גם יהיה זך ונקי, שיוכל לדבק את עצמו בבורא ברוך הוא.
- על ידי שפלות והכנעה בא לידי יראה, וכשמתפלל ומדבר דיבורו ביראה, אז ממליך את הקב"ה עליו.
- עיקר התפילה היא בלב שלם, "רחמנא ליבא בעי", לא מספיק הדיבור והמחשבה של המילים, אלא צריך שירגיש בתוכו ממש שמתעורר לבבו, כמו שניצל מדבר כל שהוא, וכשהוא נזכר בזה, מרגיש זאת בליבו, עד שמרגיש שמחה בתוך הלב ממש על שניצל.
- שמדברים מכל הלב, עם כל הכוח, מפנה ומכין מקום לשכינתו יתברך שתשכון בליבו.
- כששומר על פיו ולשונו מלדבר רע, הוא לא מפריד את מוצאות פיו שנקבעו בפיו מחיי החיים אור האין סוף ב"ה, וכשידבר דיבורי תורה ותפילה יהיה לו קל לדבק את עצמו לאור אין סוף השופע בתוך האותיות.
- בתפילה צריך להדבק בבעל הרצון ולדבר עם המלך בעצמו, ואז האותיות דבוקים בו ושורה הקב"ה בהאותיו, ומתמלא כל טוב בכל העולמות מבלי קץ ותכלית.
- מזכירים את האבות הקדושים בתחילת התפילה, כדי להדבק בבחינות האלו שהיו לאבותינו, אהבה, יראה ותפארת.
- העיקר בתפילה שיקשר מחשבתו ויכלול את עצמו עם כל ישראל וכל הצדיקים, וכך יתעורר בו חשק לעבוד את הקב"ה עבודה תמה.